

СТАН ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ ДУБОВИХ ДЕРЕВОСТАНІВ

Тишкевич С.С., гр. 205-23М-01

Білий І.В., гр. 202-12б Факультет агрономії та захисту рослин
Науковий керівник – завідувачка кафедри лісових культур, меліорацій та
садово – паркового господарства, канд. с.-г. наук, доц. **Ю.М. Біла**
Державний біотехнологічний університет

Україна по праву вважається батьківщиною степового лісорозведення. У 1838 р. в Російській Імперії було утворено Міністерство державного майна. Перший міністр цього міністерства П. Д. Кисельов у 1841 р. вирішив розпочати лісорозведення у широкому масштабі на державних степових землях.

Діяльність В. Є. фон Графа зі степового лісорозведення почалась у 1843 р. на території тодішньої Катеринославської губернії, куди він після успішного закінчення лісового інституту був призначений в якості лісничого 2-го розряду, у віці 23 роки. Йому доручили обрати місце у степах бувшої Катеринославської губернії для лісорозведення у широкому масштабі. Влітку 1843 р. Граф разом із відомим лісознавцем Ф. К. Арнольдом оглядає запропоновані йому для лісорозведення 32 ділянки і зупиняє свій вибір на Великоанадолі. Восени 1843 р. Граф заклав у Великоанадолі перший розсадник площею 2 га, де посіяли насіння ясена, дуба і клена.

З перших кроків своєї діяльності В. Є. фон Графу довелось боротися з багатьма несприятливими умовами, як природними, так і життєвими – суховії, спека, морози, тварини (зайці), несприятливе ставлення місцевого населення, велика відстань до населених пунктів, відсутність способів створення і змішування культур. В. Є. Граф працював тут до 1866 р., за роки своєї важкої праці він створив 156 га лісових культур переважно за садовим способом 2×2 м. Окремі дерева та невеликі ділянки лісу збереглись до нашого часу. Висаджували головним чином ясен у чистому вигляді чи у змішенні до 50 % з кленом гостролистим, польовим чи татарським, а також в'язом, берестом, гледичією, липою, березою. Дуба вводилось мало. Вартість 1 га посадки з доглядом, при безкоштовній праці кріпаків та учнів школи лісівників, складала 700–800 карбованців. Перше питання – можливість заліснення відкритого підвищеного степу – було вирішене. У розсаднику було розведено біля 30 деревних та 40 чагарникових порід. Тепер треба було визначити породи, найбільш придатні для степового лісорозведення. Недоліки роботи Графа – багата кількість чистих насаджень та висока їх собівартість. З 1861 р. Граф вже не міг використовувати дарову працю кріпаків, тому роботи з лісорозведення дуже скоротились, їх виконували лише учні лісової школи (120 чол.).

2 етап. Барк розумів, що розводити ліс за способом Графа не вигідно через високу вартість. Він зайнявся спрощенням посадок – скоротив кількість та глибину оранок ґрунту, став створювати густі культури з 2–3-річних сіянців, а не крупномірних саджанців. Культури, створені за способом Барка, мали меншу вартість (170–180 карбованців), при чому на догляд витрачалось 110–115 карбованців, або 60–65 % загальної суми. Питання здешевіння культур, поставлене лісовим департаментом, було вирішене.

Барк висаджував ясен звичайний, клен гостролистий, акацію білу, ільмові та інші породи. Дуба звичайного на початку вводили мало. Створювались чисті культури, або проводилось змішування рядами. На початку своєї діяльності Л. Г. Барк вважав, що швидкоростучі породи – ясен, ільм – є найбільш стійкими та бажаними в степовому лісорозведенні, але наприкінці він зрозумів, що ці породи є другорядними, супутніми, головною ж породою в даних умовах повинен бути дуб звичайний.

В період діяльності Барка усі степові лісознавці захоплювались акацією білою. Прибічники вказували на швидке (вже на третій рік) змикання культур акації, вартість створення 1 га становила 65–75 крб. Крім того на 5–6 роки при прочищеннях можна отримати цінний матеріал – кілки. За два роки (1874–1875) Барк створив біля 80 га чистих білоакацієвих насаджень, але вони не виправдали себе, почали всихати не лише у Великоанадолі, але й у Мелітопільському, Херсонському та у інших лісництвах. Через свою світлолюбність акація швидко зріджувалась, під наметом з'являлась злакова рослинність, ґрунт ставав задернілим і насадження гинуло. Враховуючи цей досвід, з'їзд лісознавців у Великоанадолі 1884 р. постановив розводити акацію у кількості не більше 5 % від загальної площі культур.

Барк працював у Великоанадолі до 1877 р., у якому він був призначений ревізором лісовпорядкування в одну із західних губерній, де через два роки помер.

З 1877 по 1897 р. лісництвом завідував Полянський Х. С. До 1884 р. він продовжував справу Барка і створив біля 800 га «барківського» типу.

Ці посадки були наступних типів:

1. чисті ясеневі та ільмові з почерговими рядами ясена та ільму;
2. чисті насадження акації білої;
3. чисті насадження з чагарників акації жовтої чи клена татарського;
4. мішані насадження деревних та чагарникових порід – дубу звичайного, ясена звичайного, акації білої, гледичії та ін.

Ці культури не виправдали сподівань лісівників, вони виявились недовговічними та нестійкими. Особливо швидко, у 10–15-річному віці, почали всихати чисті насадження ільмових та акації білої. Більш стійкими були мішані деревостани. І все ж ці культури були кроком вперед у розвитку степового лісорозведення

Для боротьби з бур'янами Барк застосовував густі культури (до 14 тис. сіянців на 1 га), ввів чагарники, спростив метод садіння. У розсаднику для збереження вологи в ґрунті він вкривав гряди соломою.

Всихання культур барківського типу викликало побоювання за долю степового лісорозведення. Для виявлення причин загибелі насаджень та створення нових їх типів у Великоанадольському лісництві у 1884 р. був скликаний з'їзд лісничих степових лісництв. На цьому з'їзді був затверджений новий тип лісових культур, який назвали «нормальним». Він став обов'язковим для усіх державних лісництв.

3 етап. Культури, створені за «нормальним» типом мали схему садіння 1,540,6–0,7 м, на 1 га висаджували 10000 сіянців. З ільмових саджали берест, як більш стійку породу у кількості 50 %. На долю дубу, ясена та клена припадало теж 50 %. Культури змикались на п'ятий рік. Вартість 1 га разом з очищеннями (не більше 15 доглядів) складала 60–70 крб.

Невелика вартість цього типу культур та швидкий їх ріст спочатку дали лісівникам впевненість у тому, що питання степового лісорозведення вирішене. Тому з цього часу почали створювати такі насадження у масовому порядку. За період з 1884 по 1895 роки у Великоанодолі за «нормальним» типом було створено 556 га культур. Але насадження, створені за «нормальним» типом, як і чисті насадження Барка та культури, створені за способом Тихонова, теж почали всихати. В той же час на відміну від цих типів, посадки Графа, що досягли вже 40-річного віку, мали добрий ріст.

У Великоанадольському лісництві з 1866 по 1895 рік було створено 1570 га лісу за барківським та «нормальним» типами. У насадженнях переважали ільмові породи. В окремі роки саджали по 100 і більше гектарів щорічно. Догляд за ґрунтом у молодих культурах треба було проводити на великих площах. За умови відсутності механізації робіт це не завжди вдавалося виконати, тому посадки заростали бур'янами. 7–8-річні посадки потребували рубок догляду. Площа таких насаджень досягала 100 га на рік, тому своєчасного догляду теж не могли організувати. Багато насаджень залишалось без догляду до 20-річного віку. Деревя не мали змоги нормально розвиватися. Першим починав гинути дуб, потім суховершинили інші породи і насадження гинуло на стадії жердняка.

В період обов'язкового садіння культур за «нормальним» типом насадження створювались на великих площах, і у лісництві не завжди вистачало ільмових. Тому їх замінювали акацією жовтою чи кленом татарським. Такі насадження виявились найбільш стійкими. Лісівники звернули на них увагу. Почали з'являться намагання замінити у «нормальному» типі ільмові породи на чагарники.

На сьогодні серед насаджень Великоанадольського масиву переважну більшість складають дубові лісостани штучного походження.